

ПЕРСПЕКТИВНА МОДЕЛЬ УНІВЕРСИТЕТУ В КОНТЕКСТІ ПЕРЕМІНИ ДІЯЛЬНОСТІ

Лебедєва В.К.

*кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародної економіки, політичної економії та управління
Національна металургійна академії України
м. Дніпро, Україна*

Прогрес науки і техніки, широке застосування інноваційних технологій визначають проблему управління системою освіти як проблему забезпечення безперервної освіти для кожної людини протягом її життя (lifelong learning education). Термін «безперервна освіта» був введений у 1968 році у матеріалах Генеральної конференції ЮНЕСКО. На конференції особливо підкреслювалось значення вищої освіти. У прийнятій в 1998 році «Всесвітній декларації про вищу освіту для XXI століття: підходи та практичні заходи» зазначалося: «Завдання полягає в тому, щоб забезпечити доступ до широкої загальної та спеціальної освіти, націленої на конкретну професійну діяльність, нерідко міждисциплінарну за своїм характером, приділяючи особливу увагу навичкам і здібностям, оскільки обидва ці види освіти готують людину до життя в різних мінливих умовах і до того, щоб вона могла змінювати вид своїх занять [1].

Відомо, що у ринковій економіці потреби приймають форму платоспроможного попиту. Таким чином, до мінливості самих потреб додається мінливість платоспроможності споживачів. Сфера виробництва реагує на коливання платоспроможного попиту зміною пропорцій виробництва, що, в свою чергу, відбивається на структурі попиту на ринку праці. Зокрема, наслідком даних процесів виступає структурне безробіття, при якому на ринку праці одночасно існують надлишкова пропозиція праці одних видів і незадоволений попит (вільні вакансії) на працю інших видів. Така ситуація з часом виявила ту слабку сторону традиційної системи освіти, у тому числі, системи вищої освіти, яка полягає в уявленні, що людина має придбати певну професію (спеціальність) один раз на все життя. Відтак і система вищої освіти все більше орієнтувалась на підготовку вузьких спеціалістів з тією передумовою, що людина протягом зазначеного терміну часу навчається за

однією певною спеціальністю і отримує відповідний диплом, який засвідчує її кваліфікацію з даної спеціальності.

Мінливість ринку праці як зовнішнього, так і внутрішнього (в межах підприємства, компанії) з часом поставила нові вимоги до кваліфікації працівників. Вона стала розглядатися не тільки як здатність щоденно виконувати однакову роботу, але й як здатність працівників швидко перепрофілюватися, переходячи до виконання інших видів діяльності. В межах певної спеціальності нові вимоги могли задовольнятися через систему підвищення кваліфікації, але часом цього було недостатньо в нових виробничих умовах. В систему праці було введено заходи по перекваліфікації працівника, освоєння ним суміжних професій тощо.

Визначені процеси знайшли відображення у змінах в системі вищої освіти. Була введена і поширювалась практика, коли особа отримувала вищу освіту за двома різними спеціальностями, навчаючись одночасно за денною формою навчання по одній спеціальності і за заочною (або вечірньою) формою навчання по другій спеціальності. В подальшому набула широке розповсюдження система післядипломної освіти, яка передбачала можливість для людини з певною вищою освітою отримати вищу освіту з іншої спеціальності.

Дані трансформації в системі вищої освіти сприяли послабленню протиріч ринку праці, підвищенню його гнучкості і забезпеченню більшої поліфункціональності спеціалістів. Маючи різні форми, вони знайшли узагальнення в концепції безперервної освіти людини протягом життя, яка на сьогодні набула всесвітнє визнання. Достатньо зазначити, що дана концепція знайшла відображення у принципах сталого розвитку, проголошених ООН. Це пов'язано з вирішенням однієї з важливіших проблем людства – недовикористанням людських здібностей, досвіду, творчої енергії, які залишаються нереалізованими із соціально-економічних причин. З іншого боку, безперервна освіта служить засобом систематичної актуалізації накопичених у світі знань, дозволяє людям максимально і найбільш ефективно реалізовувати свій діяльнісний потенціал у процесі життєдіяльності. Цей поетапний процес впродовж усього життя людини має забезпечити постійне оновлення та

розширення знань у людей різного віку, у тому числі, з метою кращої адаптації до перетворень в економіці та соціальному житті.

В концепції безперервної освіти підкреслюється, що навчальна діяльність має узгоджуватися з різними видами практичної діяльності. Показово, що, наприклад, у сучасній американській вищій освіті 43,5% усіх студентів мають вік більше 25 років і 45% тільки частково зайняті навчанням. Провідна ідея даної концепції полягає в тому, що доросла людина впродовж свого життя може не тільки проходити перепідготовку по будь-якій професії, а також необмежено змінювати професії, отримуючи для цього необхідну освіту та компетенції.

Таким чином, безперервну освіту можна розглядати як процес зростання освітнього потенціалу особистості, організаційно забезпечений системою державних та суспільних інститутів і відповідний потребам особистості та суспільства. В системі цих інститутів закладам вищої освіти належить одна з провідних ролей. Незважаючи на інтенсивні процеси реформування вищої освіти, заклади вищої освіти залишаються в межах традиційної системи підготовки кожного студента за однією обраною ним спеціальністю або освітньо-професійною програмою, за виключенням мало розповсюдженим сумісництвом навчання за денною та заочною формою по різних спеціальностям.

Виходячи із зазначених вище тенденцій, представляє інтерес нова перспективна модель університету, більш відповідна досягненню мети формування поліфункціонального спеціаліста, здатного змінювати види діяльності не тільки послідовно на різних етапах свого життя, але й суміщати різні види професійної діяльності паралельно і одночасно. Дана модель є результатом досліджень з визначення альтернативних сценаріїв еволюції університету як певного закладу вищої освіти. Таке дослідження було проведено в Інституті гуманітарних наук Університету Огайо (США) під керівництвом професора Девида Стейлі [2]. Серед перспективних моделей інновацій у вищій освіті звертає на себе увагу модель Polymath University (Університет Ерудита). Згідно цієї моделі, університет здійснює підготовку кожного студента одночасно за трьома різними предметними напрямками, наприклад, по літературі, маркетингу та хімії. Передбачається, що тим самим

забезпечується формування у студента різних типів мислення. На думку професора Д. Стейлі, студенти, що отримують підготовку за «потрійними» спеціальностями, предметні напрямки яких широко розходяться, розвивають гнучке та багатогранне мислення. Освітня концепція цього університету спирається на ідею холі стичності (системності, єдності) навколишнього світу. В ній присутні і певні обмеження. Так, студенти не можуть обирати спеціальності однієї галузі знань або близьких галузей, наприклад: філологія, історія та філософія або фінанси, маркетинг та бухгалтерський облік. «Потрійна» спеціальність може складатися, наприклад, з історії, бухгалтерського обліку та біології або з фінансів, філології та хімії. Такі обмеження вводяться для того, щоб забезпечити широту знань студентів, яка не може бути досягненою при навчанні за традиційними програмами однієї спеціальності.

Перед вибором студентами спеціальностей передбачено попереднє орієнтуюче ознайомлення з ними. Бажання змінити напрямок навчання протягом навчання збільшує його тривалість. В університеті не викладаються загальноосвітні дисципліни, однакові для усіх студентів. Вважається, що універсальні знання та навички отримуються в межах обраних спеціальностей різного профілю. Образно кажучи, університет має замету дати студентам таку освіту, яка б дозволила їм «мислити одночасно, як архітектор, як соціолог, як поет». Таким чином, навчання орієнтовано не тільки на зміст, але й на оволодіння мисленням.

Широкий спектр різноманітних спеціальностей та освітньо-професійних програм підготовки студентів у Національній металургійній академії України є тим підґрунтям, яке дозволяє включити розглянуту модель університету в сценарії її подальшого розвитку. «Потрійними» спеціальностями за цим сценарієм могли б стати, наприклад: «Хімічна технологія палива та огнеупорів» - «Менеджмент організацій» - «Філологія (германські мови та література)» або «Екологія» - «Міжнародна економіка» - «Професійна освіта» тощо.

Звичайно, реалізація даної моделі університету можлива тільки за умов широкого використання дистанційної освіти, комп'ютерних технологій навчання, у тому числі, інтернет-технологій, які дозволяють формувати,

зберігати, передавати навчальні матеріали, забезпечуючи зручний доступ до них студентів і можливість регулювання навчального часу.

Показово, що в межах Європейського Союзу створено Європейський центр по вільному часу та освіті. Реалізація концепції безперервної освіти протягом життя безпосередньо пов'язана із збільшенням тривалості вільного часу, поза межами робочого часу у сфері виробництва. Вільний час як час вільного розвитку і може бути відданий подальшій освіті. В межах Європейського Союзу ряд країн вельми конструктивно підходять до проблеми збільшення вільного часу. Так, група корпорацій Швеції прийняли рішення щодо скорочення робочого часу до 6 годин на день із збереженням заробітної плати на попередньому рівні. Уряд Іспанії ухвалив національний пілотний проєкт, який передбачає запровадження у країні 4-денного робочого тижня. Експеримент триватиме три роки. На проєкт виділено 50 млн євро для підтримки компаній – учасниць пілотного проєкту, які скоротять робочий тиждень до 32 годин. При цьому, заробітна плата працівників не буде зменшена.

Зазначені заходи, сприяючи розширенню можливості безперервної освіти протягом життя для кожної людини, стануть важливим чинником підтримки прогресивної тенденції переміни діяльності, яка з часом подолає традиційний розподіл праці. В цьому контексті система вищої освіти має бути побудованою за принципами гуманізації та універсалізації з тим, щоб різні види діяльності людини могли служити втіленням єдиної універсальної бази її знань.

Перелік посилань:

1. Всесвітня декларація про вищу освіту для XXI століття: підходи і практичні заходи. Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури. м. Париж, 5-9 жовтня 1998 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.unesco.org>.

2. David J. Staly. Alternative universities in higher education. – Baltimore, USA: Jons Hopkins University Press, 2019.